

VI. STRESZCZENIE

Pielęgniarka i położna XXI wieku to profesjonalistka, ustawicznie aktualizująca swoją wiedzę, zdobywająca nowe umiejętności, spełniająca obowiązek ustawicznego kształcenia, wynikający z zapisów ustawy z dnia 15 lipca 2011r. o zawodach pielęgniarki i położnej oraz Kodeksu etyki zawodowej pielęgniarki i położnej Rzeczypospolitej Polskiej [84,85,202].

Spełnieniem przez pielęgniarki i położne obowiązku dotyczącego aktualizowania wiedzy jest udział w kształceniu podyplomowym realizowanym w formie szkoleń specjalizacyjnych, kursów kwalifikacyjnych, kursów specjalistycznych i dokształcających [32,144,173,202,206, 226,227].

Szkolenie specjalizacyjne, zwane specjalizacją, może być aktualnie prowadzone w 17 dziedzinach, w tym dla pielęgniarek dedykowanych jest 13 dziedzin, a dla położnych 2 dziedziny i 2 dziedziny skierowane zarówno dla pielęgniarek, jak i położnych [170].

Kształcenie na poziomie kursów kwalifikacyjnych może być prowadzone w 24 dziedzinach, natomiast kursy specjalistyczne realizowane są w 38 zakresach [159,170].

Kształcenie, w określonych ustawą rodzajach kształcenia, prowadzone jest na podstawie szczegółowych programów kształcenia zatwierdzonych przez ministra właściwego do spraw zdrowia, z wyłączeniem kursów dokształcających, do których organizator kształcenia sam przygotowuje program kształcenia [162,173,202].

Wykonywanie zawodu pielęgniarki i położnej charakteryzuje się wysokim poziomem stresu, ponieważ jego wykonywanie narażone jest na oddziaływanie wielu czynników stresogennych do których zaliczyć należy również obowiązek stałego aktualizowania wiedzy [47,90,156,206,215]. W problematyce dotyczącej stresu, szczególnie ważnym elementem, jest umiejętność radzenia sobie w sytuacjach trudnych, stresujących oraz poczucie własnej skuteczności [19,26].

Celem badań była ocena stosowanych stylów radzenia sobie ze stresem przez pielęgniarki i położne uczestniczące w szkoleniach specjalizacyjnych.

Projekt uzyskał pozytywną opinię Komisji Bioetycznej przy Uniwersytecie Medycznym w Lublinie, zgodnie z Uchwałą nr KE-0254/128/2017.

Badanie zostało przeprowadzone w okresie od kwietnia do grudnia 2018 roku w wybranych losowo placówkach realizujących szkolenia specjalizacyjne na terenie całego kraju. Respondentki zostały poinformowane o dobrowolności, anonimowości udziału

w badaniach, jak i wykorzystaniu uzyskanych wyników wyłącznie do celów naukowych. Badanie zostało przeprowadzone wśród 1444 pielęgniarek i położnych uczestniczących w szkoleniach specjalizacyjnych. Grupę badaną stanowiły 1223 pielęgniarki oraz 221 położne uczestniczące w szkoleniach specjalizacyjnych.

Badania przeprowadzono metodą sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem techniki kwestionariusza ankiety. Narzędzia badawcze stanowiły: Kwestionariusz Radzenia Sobie w Sytuacjach Stresowych (CISS), Skala Uogólnionej Własnej Skuteczności (GSES) oraz Kwestionariusz ankiety własnego autorstwa zawierający pytania pozwalające na charakterystykę respondentów biorących udział w badaniu oraz ocenę ich warunków pracy i satysfakcję z pracy zawodowej.

Zebrany materiał badawczy opracowano statystycznie za pomocą pakietu komputerowego oprogramowania *Statistica* wersja 13.3 oraz *IBM SPSS Statistics*.

Do zrealizowania celu badań sformułowano problemy szczegółowe:

1. Jakie style radzenia sobie ze stresem oraz poziom poczucia własnej skuteczności wykazują pielęgniarki i położne uczestniczące w szkoleniach specjalizacyjnych?
2. Czy sposoby radzenia sobie ze stresem są zróżnicowane w zależności od wybranych zmiennych socjodemograficznych badanych pielęgniarek i położnych?
3. Czy poczucie własnej skuteczności przejawiane przez pielęgniarki i położne jest zróżnicowane w zależności od wybranych zmiennych socjodemograficznych?
4. Czy istnieje zależność pomiędzy stylami radzenia sobie ze stresem przez pielęgniarki i położne uczestniczące w szkoleniach specjalizacyjnych, a poczuciem własnej skuteczności?
5. Czy na podstawie analizy skupień stylów radzenia sobie ze stresem, obciążeń związanych z organizacją pracy, obciążeń związanych z psychospołecznymi warunkami pracy oraz obciążeń związanych z indywidualnymi właściwościami jednostki można wyodrębnić typy radzenia sobie w obliczu stresu u pielęgniarek i położnych?
6. Czy pielęgniarki i położne reprezentujące poszczególne typy radzenia sobie w obliczu stresu różnią się między sobą cechami społeczno-demograficznymi, zmiennymi związanymi z pracą zawodową oraz poczuciem własnej skuteczności?

W grupie badanych pielęgniarek większość stanowiły respondentki w przedziale wiekowym 41-45 lat (23,30%), pozostające w związku małżeńskim bądź konkubinacie (76,25%), posiadające tytuł zawodowy magistra pielęgniarstwa (40,31%), mieszkające

w mieście wojewódzkim (39,33%), posiadające staż pracy w zawodzie będący w przedziale od 21 do 25 lat (20,44%), pracujące w lecznictwie szpitalnym (78,09%), w oddziałach chirurgicznych (20,08%), pracujące w systemie rotacyjnym (57,97%), dwuzmianowym (62,96%), liczącym po 12 godzin (59,36%), na stanowisku starszej pielęgniarki (51,76%), posiadające umowę o pracę (97,22%), nie posiadało dodatkowego miejsca pracy (67,29%), należało do organizacji zawodowych (89,29%), nie było członkami stowarzyszeń naukowych, (98,12%).

Grupę badanych położnych najliczniej reprezentowały osoby będące w wieku do 30 lat (32,58%), pozostające w związku małżeńskim bądź konkubinacie (73,76%), posiadające wykształcenie magisterskie na kierunku położnictwo (49,77%), mieszkające w mieście wojewódzkim (40,27%), posiadające staż pracy w zawodzie od 1 roku do 5 lat (21,27%), pracujące w lecznictwie szpitalnym (81,90%), w pionie opieki nad matką i dzieckiem (51,58%), w systemie rotacyjnym (66,97%), dwuzmianowym (71,04%), po 12 godzin (65,16%), na stanowisku starszej położnej (45,70%), z zawartą umową o pracę (95,48%), nie posiadające dodatkowego miejsca pracy (66,97%), należące do organizacji zawodowych (86,88%), nie będące członkami towarzystw naukowych.

W grupie badanych pielęgniarek najwięcej uczestniczyło w szkoleniu specjalizacyjnym, w dziedzinie pielęgniarstwa internistycznego (27,64%), natomiast w grupie położnych najwięcej uczestniczyło w szkoleniu specjalizacyjnym w dziedzinie pielęgniarstwa rodzinnego (74,21%).

Zebrany podczas badania materiał empiryczny, jego statystyczne opracowanie oraz interpretacja wyników pozwalają na wyłonienie wniosków końcowych.

Pielęgniarki i położne uczestniczące w szkoleniach specjalizacyjnych prezentowały styl radzenia sobie ze stresem, uwzględniające styl skoncentrowany na zadaniu, skoncentrowany na emocjach oraz styl skoncentrowany na unikaniu, obejmujący angażowanie się w czynności zastępcze i poszukiwanie kontaktów towarzyskich, których stosowanie jest zależne od ich uogólnionego poczucia własnej skuteczności.

Pielęgniarki i położne uczestniczące w szkoleniach specjalizacyjnych prezentują średnie natężenie stosowania wybranych stylów radzenia sobie ze stresem, tj. stylu skoncentrowanego na zadaniu, stylu skoncentrowanego na emocjach oraz stylu skoncentrowanego na unikaniu obejmującego angażowanie się w czynności zastępcze i poszukiwaniu kontaktów towarzyskich oraz wysoki poziom uogólnionego poczucia własnej skuteczności. Występuje istotna statystycznie różnica pomiędzy pielęgniarkami i położnymi uczestniczącymi w szkoleniach specjalizacyjnych w zakresie stylu skoncentrowanego na unikaniu oraz

poszukiwaniu kontaktów towarzyskich. Położne częściej stosowały styl skoncentrowany na unikaniu, poszukiwaniu kontaktów towarzyskich w sytuacjach stresowych niż pielęgniarki.

Sposoby radzenia sobie ze stresem przez pielęgniarki są zróżnicowane w zależności od wybranych zmiennych socjodemograficznych obejmujących wiek, miejsce zamieszkania, stan cywilny, poziom wykształcenia, staż pracy i uczestnictwa w kursach kwalifikacyjnych.

- im młodsze pielęgniarki, tym częściej w sytuacji stresu stosowały styl skoncentrowany na unikaniu oraz angażowały się w czynności zastępcze;
- pielęgniarki pochodzące z innych miast niż wojewódzkie częściej wybierały styl radzenia sobie ze stresem skoncentrowany na emocjach, w porównaniu z pielęgniarkami pochodzącymi z miast wojewódzkich i wsi/osad, natomiast pielęgniarki pochodzące ze „wsi i osad” częściej stosowały styl radzenia sobie ze stresem skoncentrowany na emocjach niż pielęgniarki pochodzące z miast wojewódzkich;
- pielęgniarki stanu wolnego, w sytuacji stresowej częściej stosowały styl skoncentrowany na unikaniu i angażowały się w czynności zastępcze, niż pielęgniarki będące w związkach;
- pielęgniarki o wyższym poziomie wykształcenia częściej stosowały styl radzenia sobie ze stresem skoncentrowany na zadaniu, styl skoncentrowany na unikaniu, bardziej angażowały się w czynności zastępcze oraz częściej poszukiwały kontaktów towarzyskich w sytuacji stresu;
- pielęgniarki, które ukończyły co najmniej jeden kurs kwalifikacyjny, częściej wybierały styl radzenia sobie ze stresem skoncentrowany na unikaniu polegający na poszukiwaniu kontaktów towarzyskich;
- pielęgniarki o krótszym stażu pracy częściej korzystały ze wszystkich badanych stylów radzenia sobie ze stresem.

Sposoby radzenia sobie ze stresem przez położne są zróżnicowane w zależności od wieku

i od stażu pracy:

- im młodsze położne, tym częściej w sytuacji stresu poszukiwały kontaktów towarzyskich;
- położne, im miały krótszy staż pracy, tym częściej poszukiwały kontaktów towarzyskich w obliczu stresu.

Uogólnione poczucie własnej skuteczności badanych pielęgniarek nie było zależne od żadnej z badanych zmiennych socjodemograficznych, gdy w grupie badanych położnych było

różnicowane poprzez ukończenie kursu kwalifikacyjnego. Położne, które ukończyły co najmniej jeden kurs kwalifikacyjny posiadały wyższe uogólnione poczucie własnej skuteczności.

Występuje istotna statystycznie zależność pomiędzy stylami radzenia sobie ze stresem, a uogólnionym poczuciem własnej skuteczności – zarówno w grupie badanych pielęgniarek, jak i położnych.

Na podstawie analizy skupień stylów radzenia sobie ze stresem, obciążeń związanych z organizacją pracy, obciążeń związanych z psychospołecznymi warunkami pracy oraz obciążeń związanych z indywidualnymi właściwościami jednostki wyodrębniono określone typy radzenia sobie w obliczu stresu przez badane pielęgniarki i położne.

W grupie pielęgniarek wyodrębniono:

- typ harmonijny - pielęgniarki należące do tego typu nisko oceniały obciążenia związane z pracą oraz w stresie najczęściej wykorzystywały styl radzenia sobie skoncentrowany na zadaniu;
- typ nieharmonijny zorganizowany - pielęgniarki należące do tego typu postrzegały pracę jako znacznie obciążającą psychicznie, a doświadczając stresu często stosowały styl radzenia sobie skoncentrowany na emocjach;
- typ nieharmonijny zdezorganizowany – pielęgniarki reprezentujące ten typ najwyżej oceniały obciążenia związane z pracą, a w sytuacji stresującej stosowały styl skoncentrowany na emocjach, unikały rozwiązania problemu, angażując się w czynności zastępcze lub skupiały się na poszukiwaniu kontaktów towarzyskich.

Natomiast w grupie badanych położnych wyróżniono:

- typ harmonijny zaangażowany - położne należące do tego typu spostrzegały pracę jako średnio obciążającą z uwagi na kwestie organizacyjne, a w sytuacji stresującej stosowały z reguły styl skoncentrowany na zadaniu;
- typ harmonijny niezaangażowany - położne reprezentujące ten typ cechowały się największym obciążeniem własnej osoby oraz przeciętnie oceniały obciążenia związane z pracą, a w sytuacji stresu stosowały różne style radzenia sobie, lecz na niskim poziomie;
- typ harmonijny zdezorganizowany - położne należące do tego typu wysoko oceniały obciążenia związane z pracą, a w sytuacji stresowej wykorzystywały najczęściej styl skoncentrowany na emocjach i unikaniu oraz angażowały się w czynności zastępcze;

Zarówno badane pielęgniarki, jak i położne reprezentujące poszczególne typy radzenia sobie w obliczu stresu różnią się istotnie statystycznie między sobą wybranymi cechami społeczno-demograficznymi, zmiennymi związanymi z pracą zawodową oraz uogólnionym poczuciem własnej skuteczności.

Otrzymane wyniki badań zwiększają zakres wiedzy na temat radzenia sobie ze stresem przez pielęgniarki i położne i umożliwiają zrozumienie zależności pomiędzy uogólnionym poczuciem własnej skuteczności, a prezentowanymi stylami radzenia sobie ze stresem, co niewątpliwie może przyczynić się do zaplanowania działań pozwalających pielęgniarkom i położnym na skuteczne radzenie ze stresem w środowisku pracy.